

Az idei év tavasza óta az egyetemi és főiskolai hangulatok olyan megmozdulásának vagyunk tanúi, Latinamerikaiól kezdve Északamerikai és Afrikán át Európáig, amelyet bizvást hasonlítatunk tostrengeshez. Hol ebben, hol abban az országban vettek birtokba egyetemüket a fiatalok, vonultak ki tüntetni az utcára, emeltek barikádokat, szálltak szembe a karhatalommal. Nem egy helyen embereletek es komoly anyagi értékek mentek veszendőbe. Miért mindez? Okkal merül fel a kérdés, hiszen nyilvánvaló, hogy a diákoknak ilyen világhameretű tevékenése semmiképpen sem vag egybe a nemzedékek ütközésének megszokott modelljevel.

*

Az *Orientierung* május 18-i számában közreadta azt a szakvéleményt, amelyet *W. Ruf* és *M. Gugel* a német püspöki konferencia ele terjesztett. Hogy közelebről kik ezek a személyek: professzorok, egyetemi lelkesek vagy diákszervezetek vezetői — nem tűnik ki a szövegből. Megállapításaik azért is nagy figyelmet érdemelnek, mert bár szorosan a nyugatnémet viszonyokra vonatkoznak, messzemenően egyeznek a más országokban tapasztaltakkal.

Kifogásolják eszerint a diákok azt az atyáskodó és tekintélyi szellemet, amely az egyetemek igazgatásában érvényesül. Mint kiskorú egyéneket s nem mint egy közösség tagjait kezelik őket. Egyedül a tanszékvezető tanárok határozzák meg a kutatások menetét és választják ki azok témáit. Az ő sajátos szempontjait szabják meg az utánpótlást, ami csak az alkalmazkodóknak, sőt a kifejezetten meghunyászkodóknak kedvez, szöges ellentétben az egyetemi oktatás tulajdonképpeni céljával, nevezetesen az önállóság, a kritikai érzék és a kezdeményező képesség fejlesztésével. A diákok úgy látják, hogy az egyetemek önkormányzata, szellemi és tudományos függetlensége napjainkra pusztá látszattá vált. Ha történetek is bizonyos reformok, ezeket egyetemen kívüli erők, főleg katonai szervek s

azok az ipari és kereskedelmi csoportosulások kényszerítették ki, amelyek a kutatásokra szánt, de távolról sem elegendes állami juttatásokat egészítik ki. Az egyetemi és főiskolai intézetek így, nona elméletben államilag védett és állami eszközökkel fenntartott intézményei a szabad tudományos életnek, sok tekintetben gazdasági érdekszövettségek és vállalatok tanácsadói vagy megbízottai lettek. Ennek következtében a professzorok jelentős hányada csupán egy valamely szakkerdesre veti rá magát, mit sem törődve annak távolabbi kihatásaival és az általános problémákkal.

S éppen ez a most említett mozzanat az, ami elsősorban szembehelyezkedésre készíti a fiatalokat. Meggyőződésük ugyanis, hogy az egyetemnek mindenkor emberi értékek szolgáltatásban kell állnia, vagyis egyszerűs-mind politikai intézménynek is kell lennie. A „tisztá tudományosság” elve elszigetelt a főiskolát a társadalomtól és tehetetlenségre kárhóztatja. Azok a tanárok, akik ellene vannak annak, vagy megtiltják, hogy a diákok politikai küldetést is tulajdonítsanak az egyetemnek, felelőtlenül lemondanak a kutatási eredmények bármiféle ellenőrzéséről és felhasználásukat szemlehungya engedik át azoknak a hatalmi csoportoknak, amelyekről gyakran tudtukon kívül függenek. A diákok ezért követelik az egyetemi élet minden területén az együttrendelkezési jogot, mert felelősséget éreznek azért, hogy a jövőre irányuló tudattal egy folyvást humánusabb társadalom lelkiismeretév válják az egyetem.

A szakvélemény szerzői ismételtlen utalnak arra a szerepre, amelyet a társadalomtudományokban való elmélyülés visz a diákság megmozdulásában. Idézem szözszerint: „Mint a kaliforniai Campus Berkelyben, ahonnan a mozgalom kiindult, a nyugatnémet diákok is mindenekelőtt *Marx* műveit tanulmányozzák, és pedig immár nem tisztán akadémikus érdeklődéssel, s már nem is egy dogmatikus antikommunizmus szemüvegén át. Elfogulatlanul felismerik bennük

azokat a szemléletmódokat, kritériumokat és követelményeket, amelyekkel a saját társadalmi környezetüket elemezhetik. Így természetesen nagyon gyorsan rá kell jönniök azokra az eltérésekre, amelyek egyfelől az elméletek, az ő demokratikus és szociális törekvéseik, másfelől a társadalmi valóság között tátonganak. Ez a magyarázata annak, hogy a szocialista német diákszövetség (*Sozialistischer Deutscher Studentenbund*), noha csak mintegy kétezer beiratkozott tagja van, az összes diákok legalább egyharmadának támogatására vagy legalábbis rokonszenvére számíthat.”

A diákság balszárnya hangsúlyosan mutat rá arra, hogy a bonni alkotmány szociális és demokratikus tételei — így a termelési eszközök társadalmazásának lehetősége, vagy az a tétel, hogy a magántulajdont kötelezettségek terhelik a közösséggel szemben — hamarosan belefulladásba abba a merev és minden szociális követelést gyanúval néző szembenállásba, amely a Kelet irányában alakult ki. Ennek nyomán a Német Szövetségi Köztársaság igazi alkotmányossága az 50-es években növekvően liberális-kapitalisztikus jelleget öltött, azaz gyakorlatilag az lett az alaptétele, hogy a formális jogegyenlőség alapján az állam és a társadalom nyugodtan ráhagyatkozhat az erők és érdekek szabad játékára, mert ami életerős és helyes, az úgyszólván tör magának. A diákok, de neves társadalomtudósok is azt felelik erre, hogy ez a társadalmi valóság semmiképpen sem biztosítja a kilátások igazi azonosságát, hanem csupán azok javára szól, akik máris urai a politikának és a gazdaságnak. Így fejlődött ki az érdekeknek, a szövetkezőseknek és az állami csúcs-bürokráciának az az ellenőrizetlen névtelen birodalma, amelyben minden lényeges döntés már régen megtörtént, még mielőtt a parlament tárgyalta volna róluk. A „nagy koalíció”, vagyis a két vezető pártnak, a kereszténydemokratáé és a szocialdemokratáé pártnak együttes kormányzása megszüntette a régebbi ellenzéki párt végezte amúgyis gyenge ellenőrzést. Egyik oka ez annak, hogy a diákok elutasítják és tiltakoznak a „szükség törvények” ellen, amelyek fontos alapjogokat kor-

látoznak és külső háborús veszély nélkül is feljogosítják a szövetségi kormányt, hogy olyan szabadságkorlátozó rendszabályokhoz nyúljon, amelyeket nem engedett meg eddig az alkotmány. Mindezek a mozzanatok parlamenten kívüli ellenzékévé tették a diákságot. Parlamenten kívülévé azért, mert meggyőződésük, hogy a parlament már nem tesz eleget kritikai és ellenőrző feladatának, mi több, az adott körülmények között nem is tud már eleget tenni.

*

A diákok megmozdulásának tehát Nyugatnémetországban is lényegesen társadalomkritikai célzata van. Még erősebben jutott ez kifejezésre Franciaországban, ahol a diákoknak egyenesen forradalmi felkeléséről beszélhetünk. Méltán emeli ki *Karl Fürber*, a *Christ in der Gegenwart* főszerkesztője, lapjának június 9-i számában, hogy a párizsi diákok nem a Tuileriákat ostromolták meg, mint a girondisták 1792-ben, vagy a kommunárdok 1871-ben, hanem a tözde ellen indultak rohamra és azt gyújtották föl, mint a kapitalizmus fellegvárát.

Az eseményeket összefoglalva a *Témoignage Chrétien* mindenekelőtt arra emlékeztet május 16-i számában, hogy Franciaországban a hatalom gyakorlói is régen elismerték valamilyen egyetemi reform szükségét. Próbálták is korszerűsíteni az igazgatást és a tanulmányi rendet. A diákok szerint azonban az igazi probléma nem az, hogy a felsőoktatás miként alkalmazkodjék a társadalom szükségleteihez, mert erre csak akkor kerülhet sor, ha előbb már alapjaiban megváltoztatták azt a társadalmat, amelynek igényét figyelembe lehet venni. A jelenlegi egyetem ugyanis kulturális, gazdasági és szociális síkon visszatükrözi annak a burzsoáz társadalomnak ellenmondásait, amelyet ideológiai és kulturális tartalmával együtt vissza kell utasítani. „Amit mi akarunk, annak a burzsoáz egyetemnek a ledöntése, amelyben dolgozunk” — ez a kijelentés hangzott el a legkülönbözőbb formákban a tüntetések során. „Mihelyt újból elfoglalhatjuk az egyetemet — szólít egyik röpiratuk —, meg kell vitat-

nunk azokat a problémákat, amelyek a mieink: a diákok és a munkások együttes küzdelme, az oktatás ideológiai tartalma, az egyetem szaktudományos és kulturális szerepe, az egyetemi hatóság összetétele." A legfőbb feladat — jelentették ki a Sorbonne hallgatói — az egyetem kritikája, utána a társadalom kritikája, majd pedig azok az akciók, amelyek a kívánt átalakulást szolgálják.

Nem kétséges, hogy a francia diákok körében is különböző csoportok vannak, amelyek más és más követelésekkel álltak elő. Amiben mégis a legnagyobb egyetértés mutatkozik — olvassuk a cikkben —, az a kívánság, hogy az egyetem „kritikus egyetem” legyen, tehát semmiféle ismeretágban se tanúsítson érdektelenséget a politikai élet iránt; az egyetem kimagasló hivatása, hogy az egész társadalomra vonatkozóan jelölje meg a folyvást emelkedő követelményeket és ösztönözzön azok megvalósítására.

„Végeredményben arról van szó, hogy a diákok perbe vontak egy társadalmat, amely a jölétet csak néhány kiváltságosnak biztosítja” — írja május 23-i vezércikkében *Georges Montaron*, a *Témoignage Chrétien* főszerkesztője. „A keresztényeknek nem szabad megriadniuk ettől a mozgalomtól. Ellenkezően, örvendeniük kell. Amit észlelünk, az emberiség megújodása, azoknak az embereknek testvéri összefogása, kik humanusabb és szolidárisabb társadalmat építenek.”

A *Pax Romana* folyóirata, a *Convergence* idei 2. számában *Suhari* írását közli, aki úgy köszönti a fellázadt diákokat, mint akik „csatlakoztak a próféták karához”. „Ezek a diákok — folytatja *Suhari* — jobban, mint az előző nemzedékek bármikor, átérzik és hirdetik a változások szükségét. Az egyetem nem maradhat tovább elefántcsonttorony, ahol kevésse gyakorlati emberek elméleti részletkérdésekbe merülnek bele. A diákok az emberiség szolgálatára kötelezik elmagukat, nem moralizálással és szeretetművekkel, ami immár idejét múlta, hanem a társadalom totális átalakulásának igényével és szorgalmazásával.”

Ugyanennek a folyóiratnak szerkesztősi cikke abban látja az elmúlt hónapok diákfelkeléseinek jelentőségét, hogy a diákok kinyilvánították: befolyást kívánnak gyakorolni a nagypolitikára és a saját jövőjükre. Fontos megállapítása a cikknek, hogy politikailag a vietnami háború jobban egységesítette világszerte az egyetemek és főiskolák hallgatóit, mint minden más történelmi esemény. „Az ember alapvető jogainak megsértése: a vietnami háború, a délafrikai és rhodéziai faji elkülönítés, a görög katonai államesély, a személyi és akadémiai szabadság megszorítása Spanyolországban és Portugáliában — mindez ott szerepel szintén valamennyi diákfelkelés okai között.” S hozzáfűzi a cikk: „Először a történelemben kormányok, egyetemek és a közönség szemben találták magukat egy olyan egységes diákmegmozdulással, amilyen még soha nem fordult elő.”

Több okból is kényes helyzete miatt sokatmondó tárgyilagossággal foglalkozik a kérdéssel a Szentszékhez közelálló *La Civiltà Cattolica* folyóirat június 1-i számának szerkesztősi cikke, amelyet bő kivonatokban s többnyire szószerinti fordításban ismertettek.

Az egyetemi és főiskolai fiatalság — állapítja meg a cikk — „ez ellen a társadalom ellen” tiltakozik, ennek a társadalomnak gyökeres megváltoztatását követeli. A fiatalok sok oldalról vitatják és támadják társadalmunkat, annak szociális, politikai és gazdasági szerkezeit. Mindenekelőtt mélységesen igazságtalannak tartják a jelenlegi társadalmat, és pedig a társadalmi osztályok között lévő egyenlőtlenségek miatt, mikoris egyes osztályok arra vannak kárhóztatva, hogy örökösen megmaradjanak a kulturális és gazdasági, s ebből folyóan társadalmi alsóbbrendűség feltételei között. A mi társadalmunk — állítják a fiatalok egyes csoportjai, amelyek a marxizmusból merítenek ösztönzést anélkül, hogy mindig marxisták lennének —, olyan módon épül fel, amely szükségszerűen megkívánja, hogy egyes osztályok főleg kulturális alsóbbrendűségben legyenek, mert így zsákmányolhatja ki legjobban

őket. A mai társadalom szerintük a kapitalista kizsákmányoláson alapszik. Amit szét kell zúzni, az a jelenlegi társadalom kapitalista szervezete, amelyből minden rossz ered. A közoktatást is, különösen egyetemi szinten, azért támadják, mert a hatalmon lévők abból a célból és úgy szervezték meg, hogy a legalkalmasabban szolgálja a társadalom kapitalista berendezkedését. A cél a technikai határszosság, aminek nyomán az egyén eszköze lesz az anyagi jólét keresésének, nem fejlődhet tehát szabadon.

A valóság az, állítják a fiatalok, hogy a jelen társadalom nem ismeri és nem mozditja elő a szabadságot. Mindezt a tekintély ír elő benne, a tekintélyi elv uralkodik minden vonatkozásban. A demokrácia, amelyről annyit beszélnek, csupán névleg létezik. Végeredményben ugyanis a demokrácia az összesek részvételét jelenti a hatalomban, a közösség döntéseiben. Ezzel szemben a mai társadalomban a döntéseket kevesek hozzák, néhány „báró”, akár politikai, akár ipari, akár egyetemi téren. A fiatalok úgy érzik, hogy az ő legsajátosabb területükön is ki vannak zárva minden döntésből, még azokból is, amelyek közvetlenül érintik őket, mint a tanulmányi menet és a tanulmányi anyag megválogatása. Mindenek fölött pedig azt kifogásolják, hogy rincs igazában helyük a mai társadalomban, nemcsak azért, mert például Olaszországban csak 21—25 éves korukban vehetnek részt a politikai választásokban, hanem mert a társadalom nem készíti elő őket kellőképpen a választott hivatásukra, sem nem biztosítja elhelyezkedésüket és jövőjüket. Azok a fiatalok, akik diplomával kilépnek a főiskolákról, zárt ajtókra találnak, amikor első elhelyezkedésüket keresik; hallatlan erőfeszítések árán kénytelenek megélhetést találni, közben értékes esztendőket vesztenek el olyan foglalkozásokban, amelyekben nem hasznosíthatják szerzett tudásukat.

Ezenkívül a mai társadalom, hanгоztatják a fiatalok, nem lehet meg anélkül, hogy ne robbantson ki háborúkat. Vietnammak ebből a szempontból szimbolikus jelentősége van szemükben. A kizsákmányoló és imperialista kapitalizmus — mondják — háborúban nyer kifejezést és hábo-

rúval védi magát, hol olyan nyílt és kegyetlen agresszióval, mint Vietnamban, hol pedig atomos és verontást kerülo mestertevedésekkel, mint Latin-amerikában.

Ime, ezért lázadnak fel a jelenlegi társadalom ellen: békét akarnak, olyan világban akarnak élni, amelyben mindenki — faji, kulturális, vallási megkülönböztetés nélkül — testvére egymásnak, és testvérek, azaz egyenlők és összetartozónak tekintik egymást. Vegül a fiatalok társadalomuk szemere hányják, hogy üres, nincsenek eszményei, keptelen olyan célokat kitűzni, amelyek megérdemlik, hogy az ember küzdjön és eljen érük. A mai társadalom nem juttat felszínre más értékeket, mint a folyvást nagyobb anyagi jólétet. Nézetük szerint ez az eltaposodott, önelégült, magába zárkózott társadalom, amely csak taradságosan szerzett jólétet öröködi, suket más kontinensek éhezö szegényeinek segélykiáltásaival és szorongásaival szemben. Innen az a radikálizmus, amely napjaink ifjúsági forradalmat szítja, innen mindannak ketsegevonása, ami létezik.

Ezzel az erőszakos és keserü tiltakozással szemben a „nagyok” kétféle magatartást tanúsíthatnak. Az egyik, hogy hamis „megfiatalodást” színlelve a fiatalok oldalára állnak, helyeslik és bátorítják tiltakozásaikat akkor is, ha ezek demagógiában nyilvánulnak meg. A fiatalok természetesen nem nagyon bíznak ebben a „fiataloskodásban”, amely nem annyira rokonszenvet fejez ki irányukban, mint inkább azt az óhajjt, hogy ne tűnjenek fel előttük „túlhaladottnak”. A másik magatartás az elzárkózásé és a megrovásé, mikoris a fiatalokat azzal vádolják, hogy nem akarnak dolgozni és küzdeni úgy, mint az idősebbek cselekedték.

A mi nézetünk szerint — fejezi be a *Civiltá Cattolica* — a fiatalok lázadásának nyilvános gondolkodóba kell ejtenie a „nagyokat”. Azok a problémák ugyanis, amelyeket felvetnek, fölöttébb reálisak. Nem engedhetjük át magukat kényelmes szkepticizmusnak, abban a meggyöződésben, hogy semmit sem kell változtatni, mint-hogy a dolgok mindig ekként folytak. Párbeszédre van szükség a fiatalok és az idősebbek között. Ezt a párbeszédet azonban atyáskodás nélkül kell

végezni, számotvetve a mai fiatalok lényegesen korábbi érettségével, ami szabadságuk tiszteletbentartását, ítélleteik és javasolataik komoly meghallgatását követeli. A fiataloknak jogos az a kívánságuk, hogy újítsuk meg a társadalmat. El kell viszont kerülni, hogy azokkal az értékekkel együtt, amelyeket valóban el kell ejteni, miután már nem érvényesek, veszendőbe menjenek már megszerzett hiteles értékek is. Az idősebbek legsürgősebb feladata, hogy új és igaz eszményeket tűzzenek a fiatalok elé. Annyi bizonyos, hogy a jóléti társadalom a maga laposságával és önelégültségével nem lelkesítheti őket. De

mik legyenek ezek az eszmények? Erre a kérdésre, sajnos, a felnőttek nem tudtak még úgy válaszolni, ahogyan kellett volna.

A *Civiltà Cattolica* mindenestre utal XXIII. János és VI. Pál pápák megnyilatkozásaira, amelyek két nagy és értékes eszményt föltétlenül tartalmaznak. Az egyik a béke építése, egy testvéri világ teremtése, amely a megértést és a szeretetet valósítja meg az emberek között. A másik a fejlődő országok haladásának munkálása, küzdve az éhség, a betegség, a tudatlanság és mindaz ellen, ami lealacsonyítja és veszélyezteti az emberi méltóságot.

A KIS ÚT

A vasárnap megszentelésével kapcsolatban sok lelkiismereti kétség merül fel manapság. Átmeneti korban élünk, amikor az ünneplés erkölcs-tana is alakulóban van. Apánk hit-tankönyvei például különbséget tettek „szolgai munkák” és szabad emberhez illő munkák között. Az utóbbiakat megengedték a kötelező ünnepnapokon, míg az előzőket olyankorra tilosnak nyilvánították, mégpedig mindenkinek: foglalkozásra és társadalmi állásra való tekintet nélkül. Szolgai munkának számított a földmívelés, műhely- vagy bányamunka és általában mindaz, amit a görög-római ókor rabszolgákkal végeztetett a legszívesebben. A „szolgai” elnevezés miatt nincs mit szégyenkeznünk, sőt ellenkezőleg, büszkék lehetünk arra a ropant társadalmi küldetésre, amelyet a kereszténység e munkák ünnepi tilalmával betöltött. A dolgozó ember méltóságát védte mindenütt, ahová csak kiterjedt befolyása. Hét-ről hétre, vagy akár még gyakrabban is, biztosította a tömegek számára a megpihenés, az eszmélés, a nyugodt családi kör és a közös istentisztelés értékeit. Nemcsak minden vasárnap, hanem a reformációig — sőt katolikus jellegű országokban a felvilágosodás koráig — az esztendő minden harmadik-negyedik napja átlagban munkaszünetes ünnep volt. Hogy mit

(A VASÁRNAP MEGSZENTELÉSE)

jelentett mindez az urasági földék és a nagyműhelyek robotjának világában, azt ma már elképzelni is alig tudjuk. Kegyeletes emlékezővel gondoljunk tehát vissza a „szolgai” munkák régi tilalmára, még ha helyében manapság már csak a „köznapi munkák” tilalmáról beszél is a korszerű hitoktatás.

Nem pusztán csak egy jobban hangzó kifejezésről van itt szó, hanem inkább egészen újszerű látásmódról. A farizeusi felszínesség maradványait kívánjuk elkerülni általa és az éltető szellemet segíteni a lélekölő betűrágás helyébe. Ma tehát már nem azt tanítjuk, hogy ásni tilos, de írni szabad, mert az egyik a rabszolgák munkája, a másik a szabad embereké. Nem mondjuk, hogy tilos követ faragni vagy harisnyát kötni, de szabad a márványszobrot kidolgozni vagy csipkét verni, mert a két előző csak iparosmunka, míg a két utóbbi már művészi tevékenység. Isten nem fogalmi bújócska-játékot vár értelmes teremtményeitől, hanem ésszerű hódolatot kíván tőlük. A különböztetés nyitját nem egyszerűen a munka fizikai lefolyásában kell keresnünk, hanem inkább az egész helyzetnek az ünnep értelmével való egybevetésében.

Az ünnep arra való, hogy Istent közösségben tisztelhessük, lelkünket a